

ГЕОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕЛЬЄФУ М. БЕРДЯНСЬК

*Оболенська Д. Г., студентка III курсу Мелітопольський
державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького м. Мелітополь, Україна*

*Сапун Т. О., асистент
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького м. Мелітополь, Україна*

Територія району знаходиться в межах південної частини Східноєвропейської платформи, а в геоструктурному відношенні розташована в межах південно-східного виступу Приазовського блоку Українського щита та східного замикання мезозой-кайнозойської Причорноморської западини.

З урахуванням результатів структурно-геоморфологічного районування та матеріалів вивчення геоморфології, виділено вісім генетичних типів рельєфу: структурно-денудаційний, денудаційний, акумулятивно-денудаційний, акумулятивний, ерозійно-акумулятивний, рівнинний, морський та лиманно-морський, гравітаційний та еоловий. Нижче наводиться їх коротка характеристика [2, с.15-18].

Структурно-денудаційний рельєф належить до вододілів і виділений на декількох ділянках, де збереглися денудаційні останці. Вказані ділянки є фрагментами древніх первинних вододілів. Денудаційний тип рельєфу поширений на схилах акумулятивно-денудаційних рівнин, розчленованих яро-балочною сіткою. У будові схилів річкових долин та балок виділяються делювіальні закриті схили та відкриті корінні схили, покриті інколи елюво-делювіальними відкладами.

Акумулятивно-денудаційний рельєф представлений вододільно-схиловою похилою розчленованою акумулятивно-денудаційною поверхнею рівнини [4, с. 54-55] на докембрійській, рідше мезо-кайнозойській основі з покривом четвертинних лесоподібних порід і займає в межах Приазовської височини вододіли та їх схили.

Акумулятивний рельєф поширений в межах Приазовської низовини, її області – Приазовської акумулятивної низовинної рівнини (на неогеновій основі) та одного із її районів – Приазовській слабо похилій, слаборозчленованій акумулятивній рівнині з покривом четвертинних лесоподібних порід.

Ерозійно-акумулятивний рельєф поширений досить широко і пов'язаний з діяльністю водотоків річкових долин та балок у четвертинний період і знайшов своє відображення у створенні чисельних річкових алювіальних та озерно-алювіальних терас.

Акумулятивний морський та лиманно-морський рельєф поширений на узбережжі Азовського моря і представлений береговою пляжною смугою та ранньонеоплейстоценовою морською терасою [6,с.40].

Гравітаційний рельєф розвинутий на морському узбережжі та на правому схилі долини нижньої течії р. Берди і представлений абразійно- акумулятивним зсувним та абразійно-обвальними типами.

Еоловий тип рельєфу поширений на морській рівнині, де діяльність вітру призводить до утворення підвищених кучугурних накопичень піску [10, с. 144-145], які спостерігаються на островах, піщаних пляжах та на косах.

Бердянська коса має у плані трикутну форму. Поверхня коси рівна низинна, ускладнена зниженнями лиманів (заливаються періодично морем), а також незначними підняттями берегових валів, піщаних кучугур. Складена коса морськими і лиманно-морськими відкладами азово-чорноморського горизонту і уявляють собою перешарування морських пісків і власне лиманно-морських утворень. Останні складені темно-сірими до чорних піщанистими мулами, в яких містяться черепашки молюсків та їх детрит. Абсолютні позначки поверхні коси коливаються від 0,4 м по береговій лінії до 4–5 м [5, с. 114-116; 9,с.24-25] в основі коси. Східний фланг коси трохи більш піднятий щодо західного за рахунок штормів берегових валів, а також за рахунок перевіювання пляжних пісків та утворення піщаних еолових форм рельєфу — кучугур і горбкуватостей. Висота їх — від 0,5 до 2 м [3, с. 37-80].

Пересипи розвинуті на косі, відділяють лимани від моря і мають ширину до 200–300 м. [8,с.44-50]

Біля західного узбережжя Бердянської коси є кілька низьких *піщаних островів*, що являють собою бари, які піднялися з-під моря.

Піщані пляжі звичайно невеликої ширини — від декількох метрів до 10–15 м, рідше 25 і більше метрів [1, с. 82-84], і поширені вздовж берегової лінії кіс, пересипів, островів і в підніжжі берегового уступу моря. Пляжі складені різнозернистими пісками з включенням дрібної гальки і гравію кристалічних порід та обкатаних карбонатних конкрецій. На пляжах зустрічаються багато уламків черепашок і цілих раковин молюсків. Місцями на пляжі відзначено слабо виражені берегові вали [7,с.74-75].

Отже, за результатами дослідження геоморфологічних особливостей рельєфу та ландшафтно-природних умов м. Бердянськ, територія району поділяється на три частини:

1) північну, що відноситься до Приазовської горбкуватої височини, яка розчленована долинами річок, балок та ярів і має абсолютні позначки від +60 до +112 м;

2) південну — пологу хвилясту Приморську рівнину з абсолютними позначками +30–(+50) м, яка розсікається досить широкими (1–2 км) і неглибокими (до 25–50 м) долинами річок та балок з пологими (до 2–5°) схилами;

3) крайню південно-східну частину району — акваторію Азовського моря з крутим берегом заввишки 30–40 м, Бердянською косою і пляжами [8].

Література:

1. Азовское море в конце XX – начале XXI веков: геоморфология, осадконакопление, пелагические сообщества / Отв. ред. Г. Г. Матишов. – Апатиты: Изд-во КНЦ РАН, 2008. – 295 с.

2. Даценко Л.М. Акумулятивні утворення Північного Приазов'я /Л.М. Даценко, О.В. Непша // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. - Серія «Географія». - Том 24 (63). - №2. - Ч. 3. – Сімферополь: Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, 2011. - С. 15-18.

3. Довганюк П. Д. Моніторинг геологічного середовища території Запорізької області (2001-2006 рр.) / П. Д. Довганюк, Бердянськ : Бердянська ППП КП “Південукргеологія”, 2006. – . – (Укр. територіальний геол.фонд.

№60398). Кн.1. – Текст. – 162 арк.; в т. ч. 66 фото; мал.; – 114 с. Кн.2. – Графічні додатки: 2/2 граф. дод.

4. Державна геологічна карта України масштабу 1:200 000, Центральноукраїнська серія, аркуш L–37–VII (Бердянськ). Пояснювальна записка. — К.: Державна геологічна служба, КП “Південукргеологія” Приазовська КГП, 2004. – 138 с., рис. 15, додат. 6, бібліограф. 124 назви.

5. Непша А.В. Геоморфологическое строение аккумулятивных образований северного побережья Азовского моря/А.В. Непша// Scientific letters of academic society of Michael Baludansky. – Košice, 2013. – Part 1(4). – С. 114-116.

6. Непша О.В. Загальні відомості про рельєф та відклади Бердянської і Білосарайської кіс Азовського моря /О.В. Непша // Географія, геоecологія, геологія: досвід наукових досліджень: Матеріали VII Міжнародної наукової конференції, аспірантів і молодих вчених/ За ред.. проф. Л.І. Зеленської. –Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2010. –Вип. 7. –С.40.

7. Непша О.В. Сучасні та реліктові акумулятивні форми рельєфу в береговій зоні Північного Приазов'я /О.В. Непша // Геологічний журнал. – 2012. – №1. – С. 74-77.

8. Непша О.В. Про будову кіс Північного Приазов'я /О.В. Непша // Геологічний журнал. – 2013. - № 3. – С. 44-50.

9. Непша О.В. Голоценові відклади Бердянської та Обитічної кіс (Північне узбережжя Азовського моря) /О.В. Непша // Сучасні проблеми геологічних наук: Матеріали III Всеукраїнської

конференції-школи. – К.: КНУ ім. Т.Г. Шевченко, 2011. – С. 24-25.

10. Північно-Західне Приазов'я: геологія, геоморфологія, геолого-геоморфологічні процеси, геоекологічний стан: монографія /Л.М. Даценко, В.В. Молодиченко, О.В. Непша та ін. – Мелітополь: Вид-во МДПУ імені Б. Хмельницького, 2014. – 308 с.